

ponavljanje u tom pogledu nije interes beskonačne samorealizacije kao kod Fihtea, već je delo strpljenja: čekanja na događaj koji ne može biti produkovan subjektivim moćima. Sloboda je pre svega delo stpljenja a ne postavljanja, i delo *Ponavljjanje* nastoji to da pokaže.

Na prvi pogled Konstantinovo određenje kategorije ponavljanja čini se da je dijalektičko, on kaže da su sećanje i ponavljanje isto kretanje ali u obrnutim smerovima. Naime, Konstantin kaže sledeće: “Ponavljjanje i sećanje je isto kretanje, samo u obrnutom smeru. Jer ono čega se sećamo, bilo je i povratno se ponavlja, nasuprot čemu se stvarno ponavljane unapred seća.” Dakle, sećanje je ponavljanje, ponavljanje je sećanje. Ova dva kretanja pretpostavljaju jedan drugog. Izvan njih ne javlja se nikakav smisao, odnosno nama smisao kao takav može biti dat jedino sećanjem ili ponavljanjem. Međutim, suštinska razlika između sećanja i ponavljanja jeste u tome što sećanje govori o ontološkim uslovima znanja i saznanja, a ponavljanje o mogućnosti života.

Za Hegela i njegovu interpretaciju saznanja kao sećanja kod Platona, sećanje ne predstavlja prosto dovođenje u svest nečega što je prosto prošlo. Sećanje kao obrnuto ponavljanje konstituiše samo kretanje saznanja, ono dovodi do svesti istinu vremenitosti, a data istina je idealnost. Sećanje znači zaći u osnov fenomena, vratiti se u ono što je ontološki prvobitno, a to je suština, ideja, načelo - ono što je stvar oduvek već bila. Idealnost nekog događaja, tj. njegov smisao, moguć je samo na temelju njeove prođenosti, prošlosti - Hegelovo razumevanje filozofije kao Minervine sove koja leti samo kada se noć spušta, kada je dan života prošao i kada filozofija može da reflektuje na ono na šta jedino može da reflektuje a to je ono dogođeno, a ne na samo događanje. Dakle sećanje nije samo proces saznanja koliko je ontološki uslov saznanja.